

Katolska breven och Brevet till hebréerna.

Ända sedan fornkyrklig tid har sju av NT:s brev gått under benämningen katolska i betydelsen **allmänna**, eftersom de inte riktar sig till en bestämd person eller församling. De är avsedda för en större läsekrets – kanske hela den dåvarande kristenheten. Innehållet i flera av breven tyder på att de tillkommit i efterapostolisk tid. Vi måste misstänka att en del av dem utgetts under avlidna apostlars namn för att få apostolisk auktoritet. För oss ter det sig som förfälskning eller litterär stöld, men under antiken var det både vanligt och accepterat. Man ansåg, att man hedrade en stor lärare/ledare genom att ge ut sina tankar i dennes namn.

Jakobs brev.

Den Jakob som fått ge namn åt brevet kan inte vara aposteln Jakob (bror till Johannes) Denne avrättades av Herodes Agrippa år 44 eller tidigare. I stället avses **Jesus bror**, som först efter Jesu död anslöt sig till den kristna församlingen. I 1 Kor 15:7 berättas att han fick en särskild uppenbarelse av den uppståndne Kristus. Han omtalas som en av de ledande för församlingen i Jerusalem vid apostlamötet år 49. Sedan Petrus lämnat Jerusalem blev Jakob ensam högste ledare för församlingen. Själv var han **lagtrogen jude**, och hans mål var att vinna så många som möjligt av sina landsmän för tron på Jesus som Messias. Det var han som stod bakom apostladekretet (Apg. 15) Trots sin lagtrohet lät judarna avrätta honom år 62.

Brevet är mycket allmänt hållet utan aktuella antydningar, som skulle underlätta datering. Om man tar bort vers 1 i kapitel 1 och 2 skulle skriften lika gärna kunna vara en judisk vishetsskrift. Brevet har ingen klar disposition utan tankeleden knyts ihop associationsmässigt. Uppmaningar och varningar avlöser varandra, och innehållet påminner både om senjudisk levnadsvisdom och om hellenistisk populärfilosofi. Fattigdomsidealet påminner om Lukas, och man kan känna igen Jesu egen sedlighetsundervisning (ex. 5:12). Här möter vi också judekristendomens kritik av Paulus' lagfria evangelium. (2:14–26), åtminstone en missförstådd och karikerad form av paulinism. Så här såg säkert många judekristna på Paulus förkunnelse. Det gav Luther anledning att lite vanvördigt kalla brevet "en halmepistel". Men vi bör lägga märke till att brevet snarare vänder sig mot en vantolkning av Paulus budskap än mot Paulus personligen.

Någon har kommenterat Luthers åsikt med att ”det dock är fråga om mycket god och närande halm”. Jakobsbrevet är den **mest socialt inriktade** av NT:s skrifter.

Första Petrusbrevet.

Brevet är skrivet **under aposteln Petrus namn och auktoritet** men **utformat av Silvanus** (Silas), en av Paulus medarbetare. Det är avsänt **från Rom** (”Babylon”) och riktat **till församlingarna i Mindre Asien**. Markus finns också hos Petrus och hälsar i brevslutet. Det kan vara skrivet en tid före Petrus martyrdöd **år 64**. Av de många brev som bär Petrus namn är det här det enda som ansågs äkta i början på 300-talet. Luther ansåg att 1 Petr på ett mästerligt sätt utvecklar den kristna läran – den rätta tron och de rätta kärleksgärningarna. **1 Petr har många likheter med Kol/Ef**, vilket många forskare anser tyder på litterärt beroende, medan andra menar att det kan förklaras med att det redan utformats en standardiserad tradition inom kyrkan. Hur likheterna ska förklaras råder oenighet om . Här några exempel: 1 Petr 1:10–12 (Ef. 3:2-6 och Kol 1:26–27); 1 Petr 2:2-6 (Ef. 2:18–22 och Kol 2:7, 19) samt 1 Petr 3:22 (Ef. 1:20-22 och Kol 1:16, 2:12, 3:1.).

Brevet kan vara en **doppredikan i brevform** avsedd att föreläsas vid dophögtiderna som en hälsning från Petrus. Dopet antyds i 1:2 ”rening (bestänkelse) i Jesu Kristi blod” och kommer igen mer eller mindre tydligt på flera ställen t.ex. 3:21 ”räddas ni nu av vattnet i dopet”. Från 4:7 riktar sig predikan till hela församlingen. Brevet domineras av förmaningar till en **värdigandel**, råd om **förhållande till hedningar och överhet, äkta makars samlevnad, kristen samlevnad, om lidande för tron, förmaning till församlingsledarna** och avslutningsvis maning till **ödmjukhet, vaksamhet och ståndaktighet**. Obs! 5: 8-11.

Andra Petrusbrevet och Judas brev.

Mellan dessa två brev finns tydliga likheter. Något av dem hämtar innehåll från det andra, men vilket är äldst? En företeelse som blir mer och mer störande under efterapostolisk tid är diverse **irrläror**. Det blir nödvändigt för kyrkan att skärpa vakthållningen mot läror, rörelser och sekter, som blandar ihop element

ur kristendomen med hednisk tro till en blandreligion – en företeelse som var mycket svårare att komma till rätta med än den rena hedendomen. Vi ser exempel på det i Paulus senare brev (Kol och pastoralbreven). Enligt Judas brev yttrar det sig i **osedlighet** v7, 10, 13, **ockultism** v 8, **andligt övermod** i v 16. Judas vänder sig mot detta utan att direkt förklara eller bevisa vad som är läromässigt felaktigt. I stället plockar han varnande exempel från GT. Som avsändare anges **Judas, Jakobs bror** – alltså ännu en av Jesu köttsliga bröder (omnämnd i Mark 6:3). Brevet kan vara skrivet strax **före år 70**.

Judas brev bör ha utgjort **förlaga till 2 Petr** (Jfr kap 2 med Judas!). Vi kan med säkerhet säga att **Petrus inte kan vara författare**. Någon har lånat hans namn för att ge auktoritet åt sina ord. 2 Petr är med stor sannolikhet **NT:s yngsta skrift** och tillkommet kanske så sent som **efter år 100**. Det ger inblick i tankar och stämningar i kyrkan i början av andra århundradet. Om vi jämför med breven till Thessaloniki, kan vi märka hur **väntan på Kristi återkomst börjar mattas** (3:3–13). I Thess. är förväntan så stark att man t.o.m. slutat att arbeta, medan man här möter hånfulla kommentarer: "Hur går det med löftet om hans ankomst?" Författaren kan också **hänvisa till Paulus brev**, som tycks vara allmänt kända i församlingarna. Intressant är att märka hur Paulus redan tidigt kunde missförstås.

De **tre Johannesbreven** hör också till de katolska, men dem tog jag upp i samband med evangeliet.

Brevet till hebréerna hörde länge till de **omtvistade skrifterna** i NT:s kanon. Det saknades uppgifter om vem som skrivit det, och många ställde sig frågande inför antydning om att det inte skulle finnas ny nåd för en kristen som avfallit (6:4-6). Först på 300-talet fick brevet fullt erkännande. Det placerades då efter Paulusbreven. Inom östkyrkan var man tidigt övertygad om att Paulus skrivit brevet. Den uppfattningen slog så småningom igenom även i västkyrkan. I katolska biblar kallas det än idag Paulus brev till hebréerna.

Det finns många frågetecken omkring Hebreerbrevet, För det första: **Är det ett brev?** Rubriken är inte ursprunglig. Den förekommer först i avskrifter från 200-talet. Det finns ingen hälsning med uppgift om adressat och avsändare som i andra nytestamentliga brev. Innehållet liknar mest **en teologisk avhandling**. I det avseendet liknar det romarbrevet, som dock i övrigt har brevets karaktär av

tillfällighetsskrivelse. Men å andra sidan riktar sig författaren **till bestämda läsare** (5:11–14, 6:9–12, 10:32–36 o s v), och av 13:19 förstår man, att författaren vistats hos läsarna förut och avsåg att besöka dem på nytt i sällskap med den nyligen frigivne Timoteus. Skriften har också ett brevslut (13:22–25), även om det bryter stilen och känns tillfogat. Där kallar författaren sitt brev ”förmåningar” eller ”förmåningens ord” (1919 års övers.), vilket utgjorde termen för den predikan som i synagogan följde efter skriftläsningen. (Jfr Apg. 13:15). Därför menar många forskare att det handlar om en **predikan**, som författaren personligen varit förhindrad att hålla men skrivit ner i **brevform** och skickat för att läsas upp i ett bestämt sammanhang.

Till vilka var budskapet riktat? Rubriken ”hebréerna” har troligen formulerats med hänsyn till innehållet, som utgår från den gammaltestamentliga offerttjänsten och hänvisar till ”fäderna”. Man antog därför att budskapet i första hand var riktat **till judar**. Hälsningen från ”bröderna från Italien” (13:24) skvallrar om att brevet skrivits från en plats utanför Italien. Om utvandrade italienare skickar hälsningar, bör väl brevet vara adresserat till deras hemland? Dagens forskning är ganska enig om att det riktar sig **till församlingen i Rom** bestående av såväl judekristna som f.d. proselyter och hednakristna. Brevet är nämligen tidigast känt i Rom och citeras som en känd skrift i Clemensbreven skrivna år 95/96. Brevet kan vara skrivet **under kejsar Domitianus regeringstid (81–96)**. Denne krävde gudomlig dyrkan under sin livstid, vilket ledde till förföljelser av de kristna först i Mindre Asien och senare i Rom (Jfr Upp.). Brevets ärende är **förmaning till uthållighet**. Man har utsatts för förföljelse dock inte martyrium. I samma mån som församlingen växer, får myndigheterna upp ögonen för de kristna och deras krav på att uteslutande dyrka levande Gud. Det blir konflikt med statens krav på gudomlig dyrkan av kejsaren. Det leder till en prestigekamp mellan imperiet och kyrkan – kejsaren och Kristus. Inför den tilltagande förföljelsen frestas f.d. judar och proselyter att återgå till synagogan, judendomen och judaistiska läror för att komma i åtnjutande av judendomens privilegium att slippa dyrka kejsaren. Det kanske kan förklara avsnittet om en omöjlig ”andra bot” i 6:4 ff.

Vem är författaren? Att det skulle vara **Paulus** har alltid varit ifrågasatt och utesluts helt av nutida forskning. Innehållsmässigt skiljer det sig vida från Paulus brev. Paulus angriper alltid Lagen som framkomlig frälsningsväg. I Hebr.

är tempelkulten i fokus. Hebr. har också en annan trosdefinition än den paulinska. Jämför Rom 1:16–17 med Hebr. 10:39-11:1! Tron är i Hebr. framåtriktad. Brevets retoriska och liturgiska stil skiljer sig tydligt från Paulus personliga och impulsiva skrivsätt, som kastar mellan stilarter. Språket är mycket god grekiska – den bästa i hela NT. Andra tänkbara författare som nämndes redan i urkyrkan är **Lukas, leviten Barnabas** och **Silas**. Luther med sitt exegetiska spårsinne föreslog **Apollos**, vilket allvarligt har övervägts in i vår tid. Men alla förslag måste betraktas som mer eller mindre kvalificerade gissningar. Vi får hålla med Origenes (död 254), som efter grundliga efterforskningar resignerat konstaterar: "Vem som har skrivit Hebreerbrevet – det vet ingen utom Gud allena." Karakteristiskt för Hebr. är förekomsten av motsatsord som jordiskt och himmelskt (8:4-5), skapat och oskapat (9:11), skugga och verklighet (10:1), det förgängliga och det förblivande (10:34) o s v. Det vittnar om att författaren har kännedom om den judiske **filosofen Filons i Alexandria tankevärld**. Det kan vara skäl till att Hebr. är det första kristna exemplet på en **konsekvent genomförd allegorisk utläggning av GT**. I bakgrunden skymtar också **platonsk filosofi**: Sinnevärlden* är något ofullkomligt och förgängligt i förhållande till det osynligas eviga och fullkomliga värld (idévärlden*). Sammanfattningsvis kan vi påstå, att brevets författare är en **välutbildad hellenistisk jude, utgången ur den hellenistiska synagogan**. Han har ingen egen erfarenhet av tempelkulten i Jerusalem, (Den hade med säkerhet upphört helt vid det här laget.) utan har läst sig till sina kunskaper i skrifterna, som han studerat på grekiska (Septuaginta). Han är **en kristen förkunnare** troligen av den andra generationen med **församlingsansvar** och **fast förankring i den urkristna traditionen**. Vem han än är, så måste vi räkna honom som **en av NT:s tre stora teologer** (tillsammans med Paulus och Johannes).

*Viktiga begrepp inom platonismen.

Brevet till Hebréerna vill beskriva **Kristi höghet**. Det är liksom andra skrifter i NT ett Kristus-vittnesbörd. Grovt kan man indela brevet i **två delar**:

1:1 - 10:18 En **teologisk utläggning om Kristus som överstepräst**. Observera att varje teologiskt begrundad tankegång leder fram till ett förmanande avsnitt t ex 1:1–14 och 2:1-4. Andra förmaningar är 3:7–14, 4:11–16, 5:11–6:12. Den teologiska utläggningen är aldrig huvudsak eller självändamål utan mynnar ut i en tillämpande förmaning.

10:19 – 13:25 innehåller **varningar, tröst och förmaningar**. Anledningen till att brevet skrevs är att församlingen höll på att förtröttas och befann sig i uppenbar fara att lämna tron. Syftet är att väcka lyssnarna till besinning och styrka dem i tron på Jesus genom att förklara det nya förbundets överlägsenhet i förhållande till det gamla.

Den teologiska utläggningen kan också delas upp i två delar.:

1. 1:1 – 7:28 handlar om att Kristus är större än alla.

- a) större än profeterna (1:1-4). Han är själv Ordet (Logos)
- b) större än änglarna (1:5–2:18). Änglarna är tjänare. Kristus är Sonen - herre över allt.
- c) större än Mose (3:1–4:7). Mose är tjänare. Kristus är son i huset.
- d) större än Joshua (4:8–13). Han förde folket in i den rätta vilan.
- e) större än Aron (4:14–5:10). Kristus offerar sig själv en gång för alla.
- f) större än Abraham (7:1–28). Denne bar fram tionde till Kristi förebild Melkisedek

2. 8:1 – 10:18 förklarar att det nya förbundet är bättre än det gamla.

En bättre tjänst, bättre förbund, bättre helgedom, bättre offer. Polemiken mot det gamla förbundet innebär inte att GT förlorar i betydelse. Tvärtom blir hela GT en förebild på kristen tro, en hänsyftning på kristusgestalten. Det gamla förbundet är uppfyllt i och med Kristus framträdande.

Ingen annan bok i NT innehåller så många **citat ur GT**. Särskilt egenartad är **Melkisedek- utläggningen i kap 7**. Den gåtfulla Melkisedek- gestalten spelar en viktig roll i judendomens lära om Messias. Filon identifierar Melkisedek med Logos (Ordet). Hebr. kombinerar 1 Mos 14 med Ps 110 som ett skriftbevis för ett evigt prästadöme. Kristi prästadöme upphäver Lagen och det gamla förbundet (7:11–19). De flesta GT-citaten i Hebr. är hämtade ur Psaltaren t.ex. psalmerna 2, 8, 95, 110.